

# Рип ван Вінкль

Вашингтон Ірвінг

*Посмертна праця Дітріха Нікербокера*

*(Переклав з англійської Євген Тарнавський)*

Як рече бог саксів Воден, —  
День його — середа, —  
Істина — річ, яку треба в таємниці тримати  
І в могилу з собою забрати.  
*Картрайт.*

Цю оповідку знайшли серед пізніх нотаток Дітріха Нікербокера, поважного джентльмена з Нью-Йорка, котрий дуже цікавився історією давніх голландських переселенців та їхніх нащадків. У своїх історичних дослідженнях він однак спирався на відомості, почерпнуті від людей, а не із книжок. Публікації виходили жалюгідно мізерними накладками, незважаючи на те, що автору вдалося знайти старих бюргерів, а точніше їхніх дружин, котрі знали багато унікальних легенд, просто безцінних з погляду історичної правди. Отож коли йому вдалося потрапити до справжньої голландської родини, яка надійно замкнулася у своєму фермерському будиночку з низьким дахом під розлогим явором, він розглядав її як невеличку ніким не читану книгу і вивчав цих людей із завзяттям книжкового хробака.

У результаті його досліджень з'явилася історія краю, який перебував під управлінням голландських губернаторів, її опублікували кілька років тому. Були різні думки щодо літературної цінності такої праці, і, правду кажучи, у цьому питанні ще не поставлена крапка там, де вона має бути. Головна заслуга дослідника — його скрупульозна точність, яку спочатку дещо піддавали сумніву, але з того часу дослідження було доопрацьоване і тепер належить до тих історичних праць, які називають достовірними джерелами.

Старий джентльмен помер незабаром після публікації своєї роботи. І тепер, коли він мертвий і вже важко завдати якоїсь шкоди пам'яті про нього, можна сказати, що свій час він міг згаяти на важливіші справи. Однак дідуган присвятив життя своєму хобі. І хоча він і любив пускати пил у вічі сусідам, чим дуже засмучував декотрих своїх друзів, до яких відчував щиру повагу та прихильність, але його помилки і дурниці згадуються більше з сумом, ніж із гнівом, й усі погоджуються, що старигань ніколи не мав наміру нашкодити комусь чи когось образити. І хоча його діяльність можуть належно оцінити критики, він усе одно вважається авторитетом для багатьох людей, чії судження чогось та й важать. Йдеться, зокрема, про декотрих кондитерів, які пішли настільки далеко, що перенесли його зображення на свої новорічні торти і таким чином дали джентльменові шанс на безсмертя, практично рівний за цінністю медалі за

Ватерлоо або фартингу королеви Анни[1].



Кожен, кому доводилося підійматися вгору по Гудзону, мав би пам'ятати Каацкільські гори. Вони відгалужуються від великої сім'ї Аппалачів та пролягають на захід від річки, прагнучи шляхетної висоти й оточуючи сільську місцину. Будь-яка зміна сезону, будь-яка зміна погоди, навіть будь-яка година дня спричиняють певні зміни в магічних відтінках і формі цих гір. Тому всі хороші ґаздині, і ті, що живуть подалі, і ті, що ближче, розглядають їх як ідеальні барометри. Коли погода тиха й стабільна, гори одягають синю та пурпурову барви і на ясному вечірньому небі вимальовуються масивними контурами. Але іноді, коли на горизонті не видно жодної хмарини, вони збирають сіру шапку туману біля своїх вершин, які в останніх промінчиках західного сонця сяють і спалахують, як корона слави.

Біля підніжжя цих казкових гір подорожньому, можливо, вдалося б побачити легкий димок, що віявся із села, де ґонтові дахи ховаються серед дерев, а сині відтінки передгір'я тануть у свіжій зелені довколишньої місцини. Це маленьке старовинне село, яке заснували голландські переселенці ще в ранні часи колонізації, приблизно в часи урядування доброго Пітера Стюйвезента (хай спочиває він із миром!). Ще донедавна тут були хатинки перших поселенців, які стояли впродовж багатьох років і були збудовані з дрібної жовтої цегли, привезеної з Голландії, із заґратованими вікнами та флюгерами на фронтонах.

Власне, у цьому селі і в одному з таких будиночків (не будемо приховувати, що над ним добряче познущалися час і погода) здавна жив, поки країна була ще провінцією Великої Британії, простий, добрий хлопчина на ім'я Рип ван Вінкль. Він був нащадком того самого ван Вінкля, котрий прославився у дні лицарства Пітера Стюйвезента, і супроводжував його при облозі форту Крістіна. Проте він аж ніяк не успадкував войовничого характеру своїх пращурів. Я навіть сказав би, що він був простим і щирим чоловіком. А крім того, ще й добрим сусідою і слухняним, покірним чоловіком для своєї дружини. Ця остання риса впливала з його лагідної вдачі, завдяки якій він став дуже популярним. Такі чоловіки, яких дружини тримають за каблуком, схильні до запобігливості та улесливості. Їхня вдача загартувалася, пройшовши горнило вогняної печі домашніх негараздів. А жінчині проповіді навчили таких чеснот, як терпіння та послух. Отож, дружину, схильну до чвар, можна певною мірою вважати навіть благодаттю, а якщо так, то Рип ван Вінкль був тричі благословенний.

Звісно, він був улюбленцем усіх хороших господинь у селі, котрі, як це притаманно їхній статі, вникали у всі сварки цієї родини і завжди ставали на бік чоловіка, а коли пліткували про ці справи, справляючи посиденьки, то завжди покладали всю провину саме на пані ван Вінкль. Навіть сільські діти радісно зустрічали чоловіка щоразу, коли той наближався.

Він допомагав їм у їхніх забавах, майстрував для них іграшки, навчав запускати повітряних зміїв і стріляти кульками, а також розповідав довгі історії про привидів, відьом та індіанців. Щоразу, коли він чимчикував селом, його оточували цілі ватаги, що

шарпали за поли одежі, залазили на спину і безкарно капостили. І не було жодної собаки по всій околиці, яка б зважилася загавкати на нього.

Найбільшою вадою Рипа було непереборне неприйняття всіх видів фізичної праці. Причиною цього були зовсім не нехіть чи брак наполегливості, адже він, траплялося, чемно сидів на мокрому камінні з такою довгою та важкою вудкою, як татарський спис, і рибалив весь день без суєти, навіть якщо риба вперто не чіплялася на гачок. Інколи він годинами швендяв лісом, тримаючи рушницю на плечі, вештався лісами та болотами, підіймався пагорбами і спускався з них, щоб убити кількох білок або диких голубів. Чолов'яга ніколи не відмовлявся допомогти сусідові навіть у найважчих справах, найкраще в усьому краї лушив індіанську кукурудзу та будував кам'яні огорожі. Селянки також використовували його для виконання своїх доручень і загадували такі незвичайні роботи, з якими їхні менш сумлінні чоловіки не могли впоратися. Одним словом, Рип був готовий залучатися до будь-яких справ, аби тільки не до своїх власних. Виконувати родинні обов'язки та підтримувати своє господарство в належному стані він був зовсім не здатен.

Чоловік навіть заявив, що не бачить жодного сенсу працювати в себе на фермі. Бо це, мабуть, найгірша ділянка землі в усій країні. Усе, що не посієш, не росте, незважаючи на просто титанічні зусилля. Його паркан постійно валився. Корова як не заблукала, то потрапляла в чужу капусту. Бур'яни, певна річ, росли на його полі бурхливіше, ніж деінде. Дощ завжди стояв на заваді, коли чоловік збирався до роботи. Тому його спадковий маєток зменшувався завдяки такому господарюванню, акр за акром, поки не залишилося трохи більше, ніж вузька смужка, висаджена індіанською кукурудзою та картоплею. Отож цю ферму вважали найгіршим обійстям у всій окрузі.

Діти його були такими здичавілими обірванцями, наче вони й батьків не мали. Його син Рип, схожий на батька, либонь, успадкував від нього звички, як старий одяг. Зазвичай, він бігав, як лошак, за матір'ю, одягнений у батьківські заношені штанці, ледве підтримуючи їх однією рукою, так, як прекрасна леді підбирає свій поділ у негоду.

Рип ван Вінкль, однак, був одним із тих щасливців, легковажних і недалекоглядних, котрі сприймають світ легко, їдять пшеничний або житній хліб, залежно від того, що можна отримати меншою працею, і, швидше за все, нидіють за дріб'язок, ніж працюють за фунт. Якби він відповідав лише за себе, то тішився б життям, безмірно задоволений. Але дружина постійно бурчала йому у вуха про його ледарство, недбалість і руїну, до якої чоловік довів власну родину. Вранці, вдень і вночі її язик молотив без угаву, і все, що чоловік сказав чи зробив, обов'язково спричиняло вибух домашнього красномовства. Рип умів лише в один спосіб відповідати на всі ті нотації, але вдавався до нього так часто, що це переросло у звичку. Він стенав плечима, хитав головою, здійсмав погляд догори і нічого не казав. Однак це завжди провокувало новий спалах невдоволення у дружини, і чоловік, не бажаючи перечити, утікав надвір — єдине місце, яке справді лишається підневільній людині.

Домашнім приятелем Рипа був лише його собака Вовк, настільки ж підневільний,

як і його господар. Бо пані ван Вінкль вважала їх друзями по неробству і злісно глипала на Вовка, саме в ньому вбачаючи причину частих відлучок його господаря. Щоправда, тварина мала всі риси доброї собаки, пес був сміливим, не боявся жодного звіра в лісі, але яка мужність може протистояти злісним, усепоглинаючим нападам жіночого язика? Вартувало Вовкові увійти до хати, як він нітився, його хвіст прижимався до долівки або ховався між його задніми лапами, пес прокрадався, наче шибеник, кидаючи косі погляди на пані ван Вінкль, і за кожним помахом мітли або черпака собака зі скавулінням кидався до дверей.

З роками доля Рипа ван Вінкля в шлюбі ставала все важчою: лиха вдача нікуди не подінеться з віком, як і гострий язик — єдине ріжуче знаряддя постійного вжитку. Тривалий час він намагався опанувати себе, зникаючи із дому та частенько навідуючись до своєрідного постійного клубу мудрагелів, філософів та інших безробітних поселян, котрі проводили свої засідання на лавці перед невеликим шинком, вивіскою для якого слугував портрет його величності Георга III. Тут вони довго висиджували в затінку літнього дня, безглуздо теревенячи про сільські події або розповідаючи нескінченні історії ні про що. Але варто було б якимось державним діячам послухати ці глибокодумні дискусії, які часом зав'язувалися, коли до їхніх рук від якогось мандрівника, котрий проїздив повз, випадково потрапляла стара газета. Настільки врочисто вони слухали зміст статті, читаної Дерриком ван Буммелем, шкільним учителем та охайним маленьким чоловічком, котрий не затинаючись міг вимовити навіть найдовше слово у словнику. А як часто вони обмірковували суспільні події через кілька місяців після того, як вони сталися...

Думками цієї компанії цілковито володів патріарх села Ніколас Веддер, корчмар, котрий займав місце біля дверей свого закладу з ранку до вечора, пересуваючись лише для того, щоб уникнути прямого проміння сонця і залишатися в затінку великого дерева. Тож товариство могло навіть визначити годину доби за цими рухами так само точно, як за сонячним годинником. Правда, рідко хто чув, як корчмар балакав, але люлькою своєю він димів без міри. Усі його прихильники (бо кожна велика людина має своїх шанувальників) чудово розуміли його і вміли вгадувати його думки. Коли щось, вже прочитане або пов'язане з прочитаним, викликало його невдоволення, він інтенсивно пихкав люлькою, випускаючи часті та сердиті клуби диму. Та коли він був задоволений, то курих повільно і статечно, випускаючи світлі та спокійні хмарки, а іноді виймав люльку з рота, ароматний дим крутив йому в носі, й він поважно кивав головою, демонструючи свою прихильність.

Але й із цього прихистку невдаха Рип був зрештою висмикнутий сварливою дружиною, котра раптово могла порушити спокій товариства і вишпетити його учасників на чому світ стоїть. Не робила жінка винятків ні для кого, навіть для самого Ніколаса Веддера, котрий потрапив на зухвалий язик цієї жахливої фурії, що звинуватила корчмаря в потуранні бездіяльності її чоловіка.

Бідний Рип був таким чином доведений майже до відчаю. І єдиним способом для нього втекти від роботи на фермі та лементу дружини було взяти рушницю в руки і

податися до лісу. Там він іноді висиджував біля стовбурів дерев і ділився вмістом своєї торби з Вовком, якому дуже симпатизував як приятелю в нещасті.

— Нещасний Вовче, — бідкався чоловіча, — твоя господиня влаштувала тобі справжнє собаче життя. Але пам'ятай, мій друже, поки я живий, матимеш приятеля, котрий завжди стоятиме на твоєму боці!

Вовк махав хвостом, зиркаючи на обличчя свого господаря, і якщо собаки можуть відчувати, то я вірю, що він усім серцем відгукувався на всі ті почуття.

Під час тривалої прогулянки такого штибу прекрасного осіннього дня Рип непомітно заліз на одну з найвищих вершин Каацкільських гір. Він захопився улюбленим заняттям, стріляниною в білок, а у відповідь гори відлунювали та повторювали постріли його рушниць. Добряче втомившись, пізно ввечері він всівся на зелений пагорб, вкритий гірською травою, на краєчку урвища. Крізь просвіт між деревами чоловік міг бачити всю долину, на багато миль вкриту лісом. Споглядав могутню велич гордого Гудзону (лише де-не-де на його тихій, але величній гладіні можна було помітити віддзеркалення пурпурової хмари або вітрила застиглого човника), що ніс свої прозорі, як скло, води, розчиняючись у синьому високогір'ї.

З протилежного боку мисливець помітив глибоку балку, дику, самотню, затиснуту горами, а дно її, завалене уламками з навислих скель, заледве освітлювали відбитки промінчиків призахідного сонця. Якийсь час Рип лежачи споглядав цю сцену: вечір поступово насувався, гори відкидали свої довгі сині тіні на долини. Чоловік усвідомив, що стемніє задовго до того, як він зможе дістатися до села. Він важко зітхнув, із жахом уявивши зустріч, яку йому влаштує пані ван Вінкль.

Коли ж мисливець намірився спускатися вниз, то почув здалеку голос, який покликав його: "Рипе ван Вінкль! Рипе ван Вінкль!" Він озирнувся навколо, але нікого не помітив, крім ворони, що здійснювала свій самотній переліт через гори. Чоловік вирішив, що йому примарилося, що уява одурила його, і знову намірився спускатися. Аж тут почув той же поклик у тихому вечірньому повітрі: "Рипе ван Вінкль! Рипе ван Вінкль!" Тієї ж миті Вовк вигнув спину, гучно завив та притиснувся до ніг господаря, кидаючи перелякані погляди на гори. Тепер і Рип відчув тривожний неспокій. Він насторожено глянув у той же бік і нарешті помітив дивний силует, що повільно тягнувся до скелі, згинаючись під вагою своєю ноші, яку тягнув на спині. Мисливець здивувався, побачивши живу людину в такому самотньому та невідповідному місці, але припустив, що це хтось із місцевих, кому потрібна його допомога, тому й поквапився надати їй.

Підійшовши ближче, він неабияк здивувався неочікуваній появі чужинця. Це був невисокий, але дужий дідуган із густою кучмою волосся та сивою бородою. Його одіж була скроєна за старовинною голландською модою — свитка перетягнута впоперек талії, кілька штанів, широкі верхні були прикрашені рядами гудзиків збоку, а на колінах — бантами. Він тягнув на плечі чималеньку діжку, мабуть, наповнену лікером, і робив Рипу знаки, щоб той підійшов і допоміг йому з вантажем. Незважаючи на цілковиту недовіру до цього нового знайомця, Рип виконав, як звик, це прохання.

Допомагаючи навзаєм один одному, чоловіки дісталися до вузького рівчака, либонь, висхлого русла гірського потоку. Коли вони підіймалися, щоразу чувся гуркіт віддаленого грому, який, здавалося, долинав із глибокого видолинку, або, скоріше, ущелини серед високих скель, до яких вів їхній торований шлях. Рип зупинився на мить, але, вважаючи, що це відгомін однієї з тих швидкоплинних злив, які часто трапляються у високогір'ї, продовжив мандрівку. Пройшовши видолинок, подорожні спустились у балку, схожу на маленький амфітеатр, оточений зусібіч урвищами, з яких безладно спадали гілки дерев, так що знизу можна було бачити лише шматки блакитного неба та яскраві вечірні хмарки. Упродовж усього цього часу Рип і його супутник просувалися в тиші. І хоча перший дивувався, навіщо тягнути цілу діжку алкогольного напою в ці дикі гори, однак не наважився спитати, бо в супутнику було щось таке дивне та незбагненне, що викликало страх і перешкоджало ближчому знайомству.

При вході в амфітеатр з'явилися нові чудасії. На рівному місці в центрі купка дивних персонажів грала в кеглі. Вони були одягнені в незвичний одяг: одні — в коротких куртках, інші — в жупанах, з довгими ножами на ремнях, більшість із них мали широченні бриджі, як і в нового знайомця Рипа. Їхні постави також були своєрідними: один мав велику голову, широке обличчя та малі свинячі очка; обличчя іншого, здавалося, повністю складалося з носа, він мав на голові білий ковпак, прикрашений хвостом червоного півня. У них усіх були бороди різної форми та кольору. Один із них видавався ватажком. Це був кремезний старий джентльмен із обвітраним обличчям. Він носив жупан із галунами, широкий пояс і стилет у піхвах, капелюх із пір'ям на голові, червоні панчохи та черевики на високих підборах, прикрашені пряжками. Увесь цей гурт нагадав Рипові персонажів картини старого фламандського живописця ван Шейка, що висіла у світлиці сільського священика і яку привезли з Голландії ще перші поселенці.

Особливо дивним для Рипа було те, що, хоча ці люди, судячи з усього, бавилися, та вони зберігали на своїх обличчях поважність і таємниче дотримувалися тиші, що свідчило, імовірно, про найсумнішу партію в кеглі, яку він будь-коли бачив. Ніщо не порушувало спокою сцени, лише стукіт куль відлунював у горах, неначе бурчання далекого грому.

Коли Рип і його супутник підійшли до гурту, там раптом відірвалися від своєї гри і почали споглядати прибульця такими пильними заклілими поглядами, з такими дивними, незграбними та неживими обличчями, що його серце затріпотіло, а коліна підкосилися. Водночас супутник Рипа узявся наливати з діжки в кухлі та зробив знак, що компанія чекає на них. Чужинець послуховався, тремтячи зі страху, а ті вижлуктали трунок у повній тиші та повернулися до своєї гри.

З часом страх і побоювання Рипа вщухли. Він навіть ризикнув, звісно, коли жодне око не стежило за ним, і собі скуштувати трунку, який, на його думку, видався смачним голландським напоєм. Він, природно, мав спрагу в душі, тому незабаром спокусився повторити свою спробу. Один ковток провокував інший, і чоловік так часто

прикладався до кухля, що з часом його відчуття притупилися, очі затигнуло поволокою, голова поступово схилялася, і гість полинув у глибокий сон.

Прокинувшись, Рип зауважив, що опинився на тому самому зеленому пагорбі, звідки раніше побачив стариганя з видолинку. Він протер очі — був яскравий сонячний ранок. Пташки стрибали та тріпотіли поміж кущів, орел ширяв угору, підставляючи груди чистому гірському вітру. "Певно, — подумав Рип, — я проспав тут усю ніч". Він згадав про все, що сталося до того, як заснув. Дивний чоловічок із діжкою лікеру, балка у горах, дика місцина серед скель, горезвісна гра в кеглі, кухоль. "От той кухоль! Клятий трунок! — подумав Рип. — Яке ж виправдання я знайду для пані ван Вінкль?"

Він озирнувся в пошуках рушниці, але замість нової, добре змащеної зброї знайшов старий мушкет, що лежав біля нього, добряче поїдений іржею, замок відпав, а хробаки поїли цівку. Тепер чоловік запідозрив, що ті похмурі гультаї з гір пожартували над ним і, напоївши лікером, вкрали його рушницю. Вовк також кудись зник, але він, можливо, погнався за якоюсь білкою чи куріпкою. Рип свиснув за ним і гукнув, але все намарно. Відлуння повторило свист і крик, але собаки ніде не було видно.

Чоловік вирішив ще раз навідатись у місцину, де минулого вечора здивався з гравцями в кеглі, з наміром вимагати від них свого собаку та рушницю. Коли ж піднявся, щоб іти, то відчув біль у суглобах, і зауважив, що позбавлений звичайної рухливості. "Це спання в горах, мабуть, не для мене, — міркував Рип, — і якщо ще практикуватиму таке задоволення, то буду змушений звикнути до ревматизму, за що отримаю на горіхи від пані ван Вінкль". З певними труднощами він спустився вниз, де знайшов видолинок, яким він і його супутник підіймалися попереднього вечора. Але на превелике здивування чоловіка цей видолинок заповнював тепер гірський потік, перестрибуючи з каменя на камінь і наповнюючи простір бурхливим ревінням. Однак Рип став дряпатися вздовж берега, йому довелося продиратися крізь зарості березняку, верболозу та ліщини. Іноді він заплутувався в дикому винограді, що чіплявся своїми вусами за дерева, виткавши химерну сіть на своєму шляху.

Та мисливець все ж дістався того місця, де починався прохід між скелями до амфітеатру, але жодних його слідів не знайшов. Гори творили собою високу непрохідну стіну, над якою пінився, спадаючи, потік, що наповнював широку та глибоку водойму, яка чорніла в тіні довколишнього лісу. Ось тоді бідний Рип зупинився як вкопаний. Він знову гукнув і свиснув свого собаку, та у відповідь почув лише каркання круків, які кружляли високо в повітрі над сухим деревом, що звисало над освітленим сонцем урвищем. Птахи, відчуваючи свою безкарність, здавалося, зиркали вниз і кепкували з бідного чоловіка. Що ж робити? Ранок минав, і Рип відчув, що зголоднів, бо ще не снідав. Чоловік сумував, що втратив свого собаку та рушницю. Він боявся зустрічі з дружиною, але йому зовсім не хотілося помирати від голоду серед гір. Тому він похитав головою, прихопив із собою іржавий мушкет, і, з серцем, наповненим неприємностями і тривогами, подався додому.

Підійшовши до села, Рип зустрічав багатьох людей, але нікого з них не впізнавав. Це чоловіка вельми здивувало, бо він вважав, що в цій околиці знайомий мало не з

усіма. їхній одяг також був іншим, ніж той, до якого звик. Усі витріщалися на нього однаково здивовано і щоразу, коли кидали на прибульця погляд, неодмінно гладили свої підборіддя. Постійне повторення цього жесту змусило Рипа мимоволі зробити те ж саме, і на його превелике здивування, чоловіга виявив, що його борода виросла на добрий фут!

Нарешті він зайшов у село. Ватага незнайомих хлопчаків чимчикувала за ним по п'ятах, лементуючи та вказуючи на сиву бороду прибульця. Навіть собаки, серед яких він не знайшов жодної знайомої, брехали на чоловіка, коли минав їх. Село також змінилося: воно стало більшим і залюдненішим. Уздовж тягнулися ряди будинків, яких він ніколи раніше не бачив, а ті, які знав, кудись зникли. Чужі імена викарбувані на дверях, дивні обличчя у вікнах — усе було новим. Тепер розум нещасного затьмарився, він засумнівався в тому, чи часом він і світ навколо не були зачаровані. Звісно, що це його рідне село, яке він залишив днем раніше. Он стояли Каацкільські гори, там плинув срібний Гудзон віддалік, ті ж пагорби та долини — все було як завжди. Рип сторопів. "Це той кухоль минулої ночі, — подумав він, — так задурих мені голову!"

З певними труднощами він знайшов шлях до власного будинку, до якого підійшов із тихим страхом, чекаючи будь-якої миті почути пронизливий вереск пані ван Вінкль. Будинок дуже занепав: дах завалився, шибки вибиті, двері зірвані з петель. Напівголодний пес, дуже схожий на Вовка, вештався неподалік. Рип гукнув його по імені, але той вишкірив зуби і зник. Це було дуже неприємно. "Навіть мій власний пес, — зітхнув бідний Рип, — забув мене!"

Чоловік увійшов до будинку, який, маємо визнати, пані ван Вінкль завжди тримала в чистоті. Оселя була порожня, закинута і, далекі, покинута. Ця спустошеність змусила його забути всі дотеперішні страхи. Прибулець голосно гукнув дружину та дітей, але порожні покої лише на мить наповнилися його голосом і знову поринули в тишу.

Рип поквапився вибратися з обійстя і подався до свого старого прихистку, сільського шинку, але й його не було. На цьому місці стояла величезна дерев'яна споруда, з якої глипали великі розчахнуті вікна, рами деяких із них були зламані й затулені старими капелюхами та спідницями. А над дверима висів напис "Спілчанський готель Джонатана Дулітла". Замість великого дерева, яке раніше давало тінь тихій маленькій голландській корчмі, стирчало високе одоробло з чимось на верхівці, що нагадувало червоний нічний ковпак. На жердині тріпотів прапор, на якому виднілося зображення із зірок і смуг. Усе це було напрочуд дивним і незбагненим. Проте на вивісці чоловік таки виявив малюнок рум'яного обличчя короля Георга, під яким він мирно викурих не одну люльку, але навіть воно змінилося. Червоний мундир посинів, у руці замість скіпетра король тримав шаблю, на голові набурмосився трикутний капелюх, а під портретом було написано великими літерами "Генерал Вашингтон".

Як зазвичай, за дверима тлумилася купа народу, але серед них не було жодного, кого б знав Рип. Навіть характер людей, здавалося, змінився. Напружений, галасливий, суперечливий тон замість звичної незворушності та сонного спокою. Чоловік марно шукав мудрагеля Ніколаса Веддера, його широке обличчя, подвійне підборіддя та



довгий цибух люльки, що пихкала хмарами тютюнового диму й служила гідною заміною пустопорожньому базіканню. Або ван Буммеля, вчителя, котрий читав старий часопис. Замість них якийсь сухоребрий парубок із квасною пикою, кишені котрого були набиті прокламаціями, жваво розпинався про громадянські права, вибори, членів конгресу, волю, битву біля Банкер-Хіллу[2], героїв сімдесять шостого року тощо. Збентеженому ван Вінклю його балачка здавалася якоюсь вавилонською мішаниною мов.

Поява Рипа з його довгою, сивою бородою, іржавим мушкетом, в незграбному одязі і з юрбою жінок та дітей, котрі йшли назирці, миттю привернула увагу шинкарних політиків. Вони з'юрмилися навколо новачка і з великою цікавістю міряли його поглядами з голови до ніг. Оратор мерщій кинувся до дивного чоловіка і, відтягнувши його вбік, спитав:

— За кого будете голосувати?

Рип аж вибалушив очі від подиву. А тут іще дрібний, але жвавий хлопчина потягнув Рипа за руку, і, зіп'явшись навшпиньки, зашепотів йому на вухо:

— Ви федераліст чи демократ?

Рип і цього разу не збагнув запитання. Натомість якийсь поважний старий джентльмен у капелюсі з гострими кінцями продерся крізь натовп, розпихаючи роззявляк направо й наліво ліктями, і зупинився перед ван Вінклем, взявшись у боки, а потім оперся однією рукою на ціпок, ніби проникаючи гострими очиськами та гострокрисим капелюхом у саму душу, й суворо спитав:

— Якого біса ви приперлися на вибори з рушницею на плечі та цілою юрбою на хвості. Може, маєте намір підняти бунт у селі?

— Змилюйтеся, джентльмени, — вигукнув Рип зовсім розгублено. — Я бідний, тихий чоловік, уродженець цих країв та вірний підданий короля, нехай благословить його Господь!

Тут вчинився страшенний галас:

— Торі! Торі! Шпигун! Біженець! Хапай його! Геть!

Із великими труднощами поважний чоловік у трикутному капелюсі відновив лад. Він ще більше наморщив чоло, ще раз зажадав від невідомого винуватця повідомити, якого дідька він сюди припхався і кого шукає. Бідолаха смиренно запевнив, що він не має жодного наміру шкодити, а просто прибув сюди, щоб знайти декого зі своїх сусідів, котрі зазвичай збиралися біля корчми.

— І хто вони такі? Назвіть їх.

Рип, подумав з хвилинку і нарешті спитав, де зараз Ніколас Веддер.

На якийсь час запанувала мовчанка, яку порушив якийсь старигань із тоненьким голосочком:

— Ніколас Веддер? Та він помер вісімнадцять років тому! На цвинтарі був дерев'яний хрест, який розповідав про нього, але він уже зогнив, і від нього також нічого не залишилось.

— А де Бром Детчер?

— Вступив до армії ще на початку війни. Дехто каже, що його вбили під час штурму Стоун-Пойнта, інші торочать, що потонув під час бурі біля підніжжя Антонієвого Носа. Не знаю, чи він повернувся.

— А ван Буммель, учитель?

— Також подався на війну. Став великим генералом і тепер опинився в конгресі.

Серце Рипа впало, коли він слухав ці сумні новини про його село та друзів і відчував, що лишився самотнім у всьому світі. Кожна відповідь ще більше спантеличувала його, адже як могли статися такі величезні зміни за такий короткий час, він ніяк не міг второпати: війна, конгрес, Стоун-Пойнт. Він так упав у відчай, не наважувався питати про інших друзів:

— Хіба ніхто не знає, хто такий Рип ван Вінкль?

— А, Рип ван Вінкль! — вигукнули двоє чи троє. — Ще б пак! Та онде стоїть Рип ван Вінкль, сперся на дерево.

Рип поглянув і побачив точну копію самого себе, яким він був, підіймаючись на гору. Мабуть, це був такий самий ледар і такий самий обірванець. Бідний чоловіча збентежився остаточно. Він уже засумнівався, ким є насправді і чи це не зовсім інша людина.

І поки намагався второпати, що відбувається, чоловік у трикутному капелюсі вимагав пояснити, хто ж він такий і як його звати.

— Це лише Бог знає! — вигукнув нещасний, втрачаючи глузд. — Я не я, а, може, хтось інший. Мабуть, хтось інший вселився у моє тіло. Учора ввечері це був я, але заснув на горі й мені підмінили рушницю, й усе змінилося, змінився й я, тому не можу повідомити ні свого імені, ні хто такий!

Присутні стали переглядатися між собою, кивати, стукати пальцями себе в чоло. Зашепотіли також, чи не відібрати в приبلуди рушницю, щоб не сталося якого нещастя. Від самої імовірності такого поважний чоловік у трикутному капелюсі відійшов на безпечну відстань. Аж тут якась мила молодиця проштовхнулася крізь юрбу, щоб поглянути на сивобородого дідугана. На руках вона тримала опецькуватого малюка, який від погляду чужинця заверещав.

— Годі, Рипе, — цитьнула вона. — Тихо будь, маленький дурнику. Дідусь тобі не нашкодить.

Ім'я дитини, зовнішність матері, інтонації її голосу, усе пробудило хвилю спогадів у голові прибульця.

— Як тебе звати, добра жінко? — спитав він.

— Джудіт Карденє.

— А як звали твого батька?

— Ім'я мого бідного татуса було Рип ван Вінкль, але він двадцять років тому пішов із дому з рушницею, і з того часу про нього ніхто нічого не чув. Лише собака повернувся додому сам. Чи він застрелився, чи індіанці схопили — ніхто не зможе сказати. Тоді я ще була зовсім маленькою дівчиною.

Рип мав ще одне запитання, яке йому кортіло поставити, і він запитав тремтячим

ГОЛОСОМ:

— А де твоя мати?

— О, вона вже на тому світі, це сталося нещодавно. Їй луснула жила через сварку з крамарем, котрий прибув із Нової Англії.

Хоча б це у звістці було втішним. Чесний чоловік більше не міг стримуватися. Він схопив свою доньку та дитину в обійми.

— Я твій батько! — заволав він. — Я Рип ван Вінкль, колись молодий, а зараз нікому не відомий старий Рип ван Вінкль!

Усі витріщалися, поки якась бабуса випхалася з натовпу, приклала руку до свого чола, уважно оглянула обличчя нещасного і за хвилину вигукнула:

— Справді! Це Рип ван Вінкль, точно він. Ласкаво просимо додому, старий сусідоньку. Де ж ви вешталися ці довгих двадцять років?

Історія Рипа виявилася напрочуд короткою, бо двадцять років проминули для нього як одна ніч. Сусіди дивувалися, коли почули про це. Дехто з них не вірив, вони переморгувалися між собою і надимали щоки. А поважний чоловік у трикутному капелюсі, як тільки тривога минулася, вирішив уточнити місце події, при цьому закопирісав губу і похитав головою. Це повторили й усі інші учасники зібрання.

А потім постановили спитати думку старого Пітера Вандердонка, котрого помітили, як той човгав дорогою. Він був нащадком тезки-історика, який написав одну з перших хронік провінції. І як найстаріший мешканець села добре знав усі знакові події та повір'я околиць. Він одразу ж згадав Рипа і цілковито підтвердив правдивість цієї історії. А також запевнив товариство, що цей факт підтверджений його пращуром-істориком. Каацкільські гори завжди заселяли дивовижні істоти. Абсолютно достовірно те, що великий Гендрик Гудзон, першовідкривач річки та краю, періодично обходив їх із "примісячною ватагою", таким чином наглядаючи за своїми володіннями і пильно пантруючи річку та велике місто, названі його іменем. Його батькові якось довелося бачити почвар у старовинній голландській одежі, які грали в кеглі глибоко в горах, і одного літнього вечора він чув стукіт їхніх куль, що нагадував віддалений гуркіт грому.

Якщо коротко, то згодом компанія розпалася і повернулася до важливіших питань — виборів. Донька Рипа забрала батька додому, щоб він міг жити в неї. Вона мала затишний, добре вмебльований будиночок і дужого, веселого чоловіка-фермера, у котрому Рип впізнав одного з халамидників, який колись дряпався йому на спину. Щодо сина і спадкоємця Рипа, котрий був настільки схожий на свого батька, коли стояв тоді, прихилившись до дерева, то він працював на фермі, але успадкував схильність робити будь-що, лише не свою роботу.

Рип поновив свої старі прогулянки та звички. Він скоро надібав багатьох своїх колишніх друзів, хоча і їх час не пожалів. Тому тепер, уже дідусь, вважав за краще приятелювати з молодшими, котрі незабаром його дуже полюбили.

Не маючи якихось обов'язків удома і досягнувши такого щасливого віку, коли людина немає більше турбот, він знову зайняв своє місце на лавці біля дверей готелю. Його тепер вважали одним із патріархів села, свідком колишніх часів, "до війни". Збігло

чимало часу, поки він зміг вникнути в усі тонкощі місцевих пліток і второпати всі ті неймовірні події, що відбулися за час його довгого сну. Сталася революція, війна, країна скинула ярмо старої Англії, замість того, щоб бути підданим його величності Георга III, він перетворився тепер на вільного громадянина Сполучених Штатів. Рип насправді в політиці не дуже петрав: зміна держави й імперії не справила на нього якогось враження. Бо він знав лише один тип деспотизму, від якого довго страждав, — деспотичну владу спідниці. На щастя, це вже було в минулому. Він скинув із шиї ярмо подружжя і міг тепер будь-куди ходити та робити, що йому заманеться, не остерігаючись тиранії пані ван Вінкль. Щоразу, коли згадували її ім'я, чоловік хитав головою, стенав плечима і підіймав погляд угору, що можна було пояснити і як вияв покірності своїй долі, і як радощі з приводу свого визволення.

Він викладав свою історію кожному незнайомцю, котрий прибував до пана Дулітла. Спочатку стежив, щоб щоразу, коли розповідав, змінювати якісь деталі, мабуть, через своє нещодавнє пробудження. Але згодом вона вилилася саме в цю оповідку, яку я й відтворив. І не було ні чоловіка, ні жінки чи дитини в околиці, котрі не знали б її напам'ять. Дехто часом проте заявляв, що сумнівається в її достовірності, і наполягав на тому, що в Рипа не все гаразд із головою і ця історія — один із заскоків, який не полишає його свідомості. Однак старі голландські поселенці майже повсюдно визнавали це правдою. І навіть зараз, коли чують відлуння грози літнього дня з Каацкільських гір, то стверджують, що це Гендрик Гудзон і його ватага грають у кеглі. Й усі чоловіки в околиці, котрі потерпають під жінчиним підбором, коли їхнє життя стає просто нестерпним, мріють хильнути забуття з келиха Рипа ван Вінкля.



### **Заувага**

З огляду на зміст викладеної байки, можна було б запідозрити, що вона запозичена паном Нікербокером із німецької легенди про імператора Фрідріха ван дер Ротбарта та Кіпфаузерські гори. Однак додана до цієї повісті примітка вказує, що такі події справді трапилися, і ніхто не сумнівається в їхній достовірності.

"Історія Рипа ван Вінкля багатьом може здатися занадто неймовірною, але тим не менше прошу мені вірити, бо знаю, що околиці наших стародавніх голландських поселень були всуціль насичені дивовижними подіями та явищами. Я справді чув багато таких історій, як ця, у селищах уздовж Гудзону. Усі вони мали занадто багато підтверджень, щоб піддавати їх сумнівам. Я навіть балакав із тим Рипом ван Вінклем, котрий, коли його бачив востаннє, був дуже шанованим дідусем і настільки самодостатнім, раціональним і послідовним в усьому, що, гадаю, жодна сумлінна людина не зможе не довіряти йому.

Більше того — я навіть бачив сертифікат достовірності, виданий державними органами юстиції, підписаний хрестиком і завірений нотаріусом. Тому ця історія не дає жодних підстав сумніватися.

Д.Н."



## Постскриптум

Нижче подаємо витяги із мандрівного нотатника пана Нікербокера.

*Каацберзькі, або Каацкільські, гори в усі часи були оповиті легендами. Індіанці вважали їх пристанищем духів, які впливали на погоду, посилали сонячне світло або хмари на землю і від волі котрих залежали успішні й невдалі сезони полювання. Ними керував верховний дух, подейкували, що це їхня матір. Вона жила на найвищому шпилі Каацкіль, відчиняла двері дня і ночі та робила це в слушну годину. Вона вішала новий місяць на небо і збирала старі зірки. У часи посухи, якщо хотіла її послабити, ткала легкі літні хмарки з павутиння та ранкової роси і пускала їх із вершечка гори такими легкими, наче бавовняними, щоб могли плавати в повітрі. Під впливом сонця вони перетворювалися у лагідні дощі, напоюючи траву весною, щоб плоди дозрівали, а кукурудза росла зі швидкістю один дюйм на годину. Проте якщо вона була невдоволена, то ткала хмари чорними-пречорними, сидючи посеред них, мов павук із пляшечкою чорнил. І ті хмари грізно сунули на гори та долини!*

*У старі часи, як розповідали індійські легенди, існував такий собі Маніту або Злий дух, який оселився у найглухішому місці Каацкільських гір і зловтішався від усілякого лиха та прикромів червоношкірих. Іноді він з'являвся у подібі ведмедя, пантери чи оленя і змушував втомленого мисливця блудити лісами та горами, а потім лякав його гучними криками! Хе-хе! Так нещасний опинявся на краю прірви або бурхливого потоку.*

*Улюблені місця того Маніту були відомі. Це або скеля, вершечок самотньої гори, або квітучі виноградні лози, що деруться вгору, або дикі квіти, що рясніють на луках біля підніжжя Садової скелі. Край самого підніжжя є ще й невелике озеро, в якому, подейкують, водяться водяні змії, які любляють ніжжитися на сонці, лежачи на листі латаття, що плаває на поверхні. До цього місця індіанці ставляться з великим трепетом, і навіть найсміливіший мисливець не буде переслідувати свою здобич у цих угіддях. Проте якось один із них таки зважився, пробрався до Садової скелі й побачив там безліч гарбузів, що звисали з дерев. Одного він прихопив із собою, але спіткнувся і впустив в урвище, з якого хлинув бурхливий потік, що змив той гарбуз і поніс проваллями, де його вщент розбило, а води знайшли шлях до Гудзону і продовжують текти до наших днів, будучи тим самим потоком, який відомий під назвою Каатерскіль.*

[1] Фартинг королеви Анни — єдина мідна монета, яка чеканилася в роки її правління у Великій Британії. (Прим. ред.)

[2] Битва біля Банкер-Хіллу — битва між англійським і американським військами в передмісті Бостона під час Війни за незалежність США, що відбулася 17 червня 1775 року.